

Cuprins

<i>Cuvânt înainte</i> de academician Gheorghe Vlăduțescu	7
1. Introducere.....	9
2. Platon și filosofia platonică. Transcendență și imanență	13
3. Aristotel și problema raportului dintre universal și particular, absolut și contingent.....	31
4. Plotin. „Unu” acategorial.....	45
5. Augustin. Transcendență și imanență sau existența celor două cetăți.....	63
6. Toma d’Aquino. Calea eminenței.....	77
7. Descartes. De la metafizica subiectului gânditor – <i>res cogitans</i> – la transcendența lui Dumnezeu	87
8. Immanuel Kant. Transcendența și imanența în limitele rațiunii.....	95

9. Hegel. Panlogismul și raportul dintre trancendență și imanență.....	107
10. Sören Kierkegaard. Contemporaneitatea cu Absolutul	127
11. Arthur Schopenhauer. Filosofia Voinței.....	141
12. Edmond Husserl. Conștiința pură și lumea	157
13. Martin Heidegger. Ființă și ființare	179
14. Concluzii.....	201
<i>Bibliografie</i>	207

Cuvânt înainte

Părțile dialogului, pe cât sunt mai individualizate, pe atâta se presupun întregitor, distincte, teologia și filosofia, ca onto-metafizică îndeosebi, prin multe sunt ele însele, dar și prin mai multe, comunică.

În urmare firească și teologul cu filosoful.

Părintele profesor Ion Popescu, teolog dogmatician cu reputație solidă în materie, este, în joc secund, și filosof, nu doar pentru a fi dobândit și titlul de doctor în filosofie. După acela în teologie, părintele îl obține și pe acela în filosofie nu pentru a mai adăuga unul. Se va fi supus unui exercițiu metodic pentru a deprinde tehnica (logica-stilistica) filosofării și pentru a-și întări înțelegerea atât de necesară în-credințării. Doar, cum zicea un scolastic, pe cât înțelegem mai bine credem mai mult și pe cât credem mai mult înțelegem mai bine.

Părintele profesor gândește filosofic în câmpul teologiei și în vederea acesteia. Nu ca și cum teologiei i-ar lipsi ceva în ordine epistemologică. Autonomă, își este suficientă sieși, deopotrivă formal și material. Cum însă autonomia nu este totuna cu închiderea, deschiderea o sporește în menirea sa de a fi pentru om ca ființă de aici, *enthode*, pentru dincolo, *ekai*, cum ziceau vechii greci. Altfel spus, în care transcendența și imanența se unesc.

Despre această pereche categorială de organizare atât în teologie, cât și în onto-metafizică este această nouă scriere a părintelui Ion Popescu. Despre ea în concept filosofic, prin trecerea faptelor (evenimentelor) istorice în argumente, de la Platon la Heidegger. În lectura sa, punerile în semnificație filosofică a transcendenței și imanenței sunt, așa cum și se cuvenea pentru lucrul bine făcut, din situare teologică și tot așa în vederea ei. Teologul care este și filosof nu este când teolog, când filosof. De sub dominantă nu se iese sau când este părăsită înseamnă că n-a fost în deplină condiție.

Părintele Popescu vine, în această carte, ca teolog care dialoghează cu filosofia, în primul rând, pentru teologie, dar și în al doilea, pentru filosofia însăși. Atâta de polisemice prin diversitatea semnificărilor, transcendența și imanența nu pot fi bine înțelese decât prin exercițiu dialogal prin care părțile pe cât se instituie pe atâta se presupun reciproc.

Scrierea aceasta a părintelui profesor Ion Popescu este despre acest dialog.

Academician Gheorghe Vlăduțescu

1. Introducere

Poate mai mult ca oricând este necesară astăzi recenterarea atenției înapoi înspre reconsiderarea filosofiei europene de la începuturile ei și până la nașterea curentului de gândire postmodern sau postmodernist. După declararea morții lui Dumnezeu de către Nietzsche și a morții omului de către Foucault, și deci după moartea metafizicii filosofice și teologice, umanitatea s-a confruntat cu o mentalitate centrată pe individul izolat și însingurat investit cu atribute demiurgice, în primul rând cu atributul liberului arbitru în luarea tuturor deciziilor existențiale.

Astăzi, societatea umană, la nivel global, ca societate postindustrială, postmetafizică și postmodernă, a eșuat într-o nouă mentalitate denumită postumană. În noua mentalitate despre o societate postumană sau postantropologică, omul a pierdut propria sa umanitate, întrucât a fost coborât din calitatea sa de „măsură a tuturor lucrurilor”, conform lui Protagoras din Abdera, și a devenit egalul regnului animal și al regnului vegetal, fiind inclus într-o mare de conștiință sau conștientă comună, fără distincții ontologice.

Dacă în cultura postumană contemporană există distincții între om și celelalte regnuri acestea sunt de ordin funcțional în cadrul unei ierarhii biologice, pe itinerarul rudimentar evoluat.

Așadar, în spiritul acestei culturi sau al acestei mentalități omul este un animal evoluat, diferit funcțional, însă identic din punct de

vedere ontologic cu celelalte regnuri care fac parte din acea „Zoe” impersonală și universală.

În acest context, reconstrucția sau reconstruirea raționalității lumii, a rațiunii umane și a raportului dintre transcendență și imanență, dintre absolut și relativ, nu poate surveni decât de la uriașa contribuție pe care filosofia europeană, din Grecia antică și până la sfârșitul epocii moderne, a adus-o umanității, în general, și omului, în special.

Filosofia greacă antică a fost precedată de mitologia greacă, egipteană, asiro-babiloniană, indiană, persană, ebraică etc.

În zorii civilizației grecești, filosofia greacă veche s-a născut asemenea Afroditei din „spuma mării”, adică din „spuma sau pârga” mitologiei străvechi. Născându-se, filosofia greacă veche a performat, s-a înnoit, dar a păstrat esențialul doctrinelor mitologice, adică mentalitatea salvării din contingenta unei lumi relative și practicile mai mult sau mai puțin esoterice.

Astfel, filosofia greacă veche, încă de la începuturile ei, are o doctrină despre salvarea sau „mântuirea” omului, întru eternizarea acestuia, și posedă tehnicile de salvare ca metode și mijloace salvivice.

Școala eleată și școala heracliteană nu au făcut nimic altceva decât să spiritualizeze cele două polarități, Olimpul Zeilor atenieni și planul vieții umane, transformându-le în realități impersonale sau în principii.

Primii filosofi ionieni nu au fost niște gânditori materialști și/sau atei, ci exponenții unei concepții despre o lume animată de către un spirit universal inerent acesteia.

Atomistii, Democrit și Leucip, au anticipat, cu mii de ani în urmă, adevărul pe care fizica cuantică îl propovăduiește, uneori cu luciferism, alteori cu o falsă smerenie, despre imposibilitatea de a pătrunde în „viscerele materiei-energie” dincolo de constanta „h” a lui Max Planck. Ei au intuit adevărul că atomii sunt indestructibili,

fiindcă la originea lor există o energie ce nu poate fi măsurată și cântărită, o energie interconectată cu o energie de natură spirituală transcendentă energiei în sine și energiei ce stă la baza materiei.

Perioada sofștilor sau a acelor autointitulați filosofi, a fost o perioadă de ascundere deliberată a tensiunilor pe care polaritatea transcendență-imanență le poate provoca minții umane și de evitare sau chiar anihilare a disconfortului ființial și existențial pe care îl poate provoca ignoranța cu privire la acest raport.

Optimismul gnoseologic bazat pe o logică falsă, jucăușă și vicleană, care făcea din alb negru și din negru alb a fost dinamitat și deconstruit de Socrate, poate cel mai important filosof al Greciei antice, dacă luăm în considerare revoluția gnoseologică operată de el într-o manieră egalată și chiar depășită de Iisus Hristos.

Împotriva relativismului sofștilor, pentru care adevărul poate fi deținut și manipulat oricum și oricând de către individ, Socrate predică ideea despre universalitatea și realitatea metafizică și transcendentă a Rațiunii. Astfel, Socrate indică unicul principiu al adevărului care este Rațiunea universală și învață că prin participare la această Rațiune omul se poate împărtăși de adevăr.

Fără să identifice Rațiunea cu materia lumii sau a Universului, ca în filosofia lui Heraclit Efesanul sau Obscurul, și înainte de filosofia stoică despre Rațiunea universală și despre rațiunile seminale inerente lumii, Socrate îi învață pe tinerii atenieni, pe prietenii și pe oponenții săi să se ancoreze într-o unică Rațiune metafizică ce scaldă lumea, este în lume, dar o transcende din toate punctele de vedere.

Toate învățăturile lui Socrate sunt geniale, toate au contribuit la cristalizarea, spiritualizarea și dezvoltarea filosofiei grecești, în special, și europene, în general. Însă prin învățătura sa despre Rațiunea universală, Socrate este adevăratul precursor al învățăturii creștine despre Logosul dumnezeiesc sau despre Rațiunea divină.

Distincția operată de Socrate între Rațiunea inteligibilă, metafizică și universul material a stat de fapt la baza sistemului filosofic

dualist al lui Platon. Este justă și influența pe care Pitagora și pitagoreismul au exercitat-o asupra gândirii filosofice a lui Platon, însă cea mai puternică influență a exercitat-o gândirea lui Socrate cu privire la universalitatea și natura Rațiunii.

Am constatat de-a lungul timpului că majoritatea istoricilor filosofiei antice au neglijat, de fapt, cea mai importantă idee pe care Socrate a propovăduit-o discipolilor săi. Este, cu siguranță, meritul lui Platon faptul că a sesizat și a receptat ideea lui Socrate, idee prezentată *in nuce*, insuficient dezvoltată și insuficient de bine clarificată. Ideea polarității transcendență-imanență aparține sistemului dualist platonician în întregime.

2. Platon și filosofia platonice. Transcendență și imanență

Istoria filosofiei europene îi așază la loc de cinste pe marii filosofi ai bătrânului continent. Dintre aceștia, Platon și Aristotel sunt considerați a fi cei mai importanți filosofi ai lumii antice, adică cei mai mari, iar pentru perioada modernă au fost desemnați, evident neoficial, Kant și Hegel.

În ceea ce privește filosofia greacă veche, interesant de știut este relația sau raportul dintre Socrate și Platon cu privire la stabilirea influenței reciproce. Mai concret, se pune întrebarea următoare: Cât de mare a fost influența lui Socrate asupra lui Platon? Și din această întrebare se nasc altele: Platon l-a descoperit pe Socrate sau Socrate, prin doctrina sa, l-a „creat” pe Platon? Dialogurile platoniciene îl prezintă dialectic pe Socrate ca învățător sau adevăratul Socrate „în carne și oase, l-a „născut” pe Platon, întâiul mare filosof al lumii antice? Răspunsurile care s-au dat până în prezent la aceste întrebări par a fi insuficient concludente.

Acum, însă, este momentul să ne reamintim cine a fost sau mai exact cine este Platon. Această afirmație are o săgeată îndreptată, desigur indirect, la teoria sa despre anamneză. A existat deci sufletul lui Platon în ținutul ideilor arhetipale?

Până la descifrarea acestei enigme este indicat să ne reamintim biografia sa terestră circumscrisă planului imanenței. „Platon (pe adevăratul său nume se numea Aristocles, zis Platon, care înseamnă

„lat în umeri”), filosof grec (Atena-id., 348-347 î.Chr.). De origine aristocratică, este elevul lui Cratil, discipol al lui Heraclit, înainte de a fi marcat de extraordinara figură a lui Socrate. Condamnarea lui Socrate (399) îl îndepărtează de viața politică ateniană. Călătorește în Sicilia, trăiește câteva experiențe politice nefericite, apoi revine în Atena, unde fondează Academia (387).

Opera lui Platon se compune din 28 de Dialoguri, dintre care două au proporțiile unor veritabile tratate (*Republica* și *Legile*), și din scrisori, dintre care cea de-a șaptea și cea de-a opta relatează aventura politică a lui Platon în Sicilia. Frumusețea literară a *Dialogurilor*, care toate scot în relief personalitatea lui Socrate (ca și a discipolilor săi, cum sunt Fedon, Teetet, soldați ca Laches, sofști ca Gorgias, ba chiar mari filosofi, Parmenide, Zenon etc. ...), se îmbină cu o reflecție filosofică riguroasă, în măsura în care metoda întrebărilor și răspunsurilor este singura metodă care îl poate realmente antrena pe un individ la reflecție.

Interogația permite moșirea spirituală a oamenilor (aceasta este „maieutica”), iar contrapunerea opiniilor trezește interesul pentru adevăr (aceasta este „dialectica”)¹.

Dialogurile lui Platon scot în relief personalitatea lui Socrate, însă Platon își însușește și folosește în conținutul și forma acestora metodele socratice, și anume, „maieutica” și „dialectica”.

„Faima lui Platon se datorează *Dialogurilor* sale care sunt păstrate în întregime. De regulă, ele sunt împărțite în trei perioade: timpurie, mijlocie și târzie... Dialogurile timpurii consacră figura lui Socrate, portretizat ca adresând continuu întrebări și zdruncinând fără cruțare pretențiile false de cunoaștere ale contemporanilor săi.

¹ Larousse, *Dicționar de filosofie*, Didier Julia, profesor de filosofie, doctor în litere. Traducere, avanpreamă și completări privind filosofia românească de dr. Leonard Gavrilu, Editura Univers Enciclopedic, București, 1999, p. 262.